

نقش درخشان امام باقر(ع) در روشن سازی افکار عمومی دانشمندان اسلامی

پدر بزرگوار باقرالعلوم(ع) ، امام سجاد(ع)؛ و مادر ایشان «ام عبدالله» دختر امام حسن مجتبی(ع) است. بنابراین امام باقر(ع) هم از جهت پدر و هم از جهت مادر، فاطمی و علوی است.

پدر بزرگوار باقرالعلوم(ع) ، امام سجاد(ع)؛ و مادر ایشان «ام عبدالله» دختر امام حسن مجتبی(ع) است. بنابراین امام باقر(ع) هم از جهت پدر و هم از جهت مادر، فاطمی و علوی است.

به گزارش خبرنگار مهر، امروز اول رجب المرجب سالروز میلاد با سعادت حضرت امام محمد باقر(ع) پنجمین اختر تابناک آسمان ولایت و امامت است.

امام محمد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب(ع) در اول ماه رجب سال ۵۷ هجری قمری مصادف با روز جمعه در مدینه منوره چشم به عالم گشود و جهان را به قدم خود درخشان ساخت. [۱]

پدر بزرگوار ایشان، امام سجاد(علیه السلام)؛ و مادر ایشان «ام عبدالله» دختر امام حسن مجتبی(ع) است. بنابراین امام باقر(علیه السلام) هم از جهت پدر و هم از جهت مادر، فاطمی و علوی است. [۲]

امام محمدباقر(ع) سرآمد همه بنی هاشم در علم و زهد و تقوا در زمانه خود بود و دوست و دشمن به مقام علمی و اخلاقی او گواهی می دادند. ایشان با موقعیت شناسی از ضعف خلفای اموی وقت، نهایت استفاده را برد و به نشر علوم و معارف الهی پرداخت و بن بست های علمی را گشود و زمینه را برای شکوفایی دانش در زمان امام صادق(ع) مهیا کرد. رجال و شخصیت های علمی آن روز- حتی بزرگان اهل تسنن و تنی چند صحابه رسول خدا که هنوز در قید حیات بودند - همه از محضر علمی ایشان استفاده می کردند.

حضرت باقرالعلوم(ع) شاگردان برجسته ای در زمینه های فقه و حدیث و تفسیر و دیگر علوم اسلامی تربیت کرد که هر کدام وزنه علمی بزرگی به شمار می رفت. شخصیت های بزرگی همچون: محمد بن مسلم، زراره بن اعین، ابو بصیر، برید بن معاویه عجلی، جابر بن یزید، حمران بن اعین، و هشام بن سالم از تربیت یافتگان مکتب آن حضرت اند.

امام باقر(ع) پیشوای پنجم شیعیان طی مدت امامت خود، در شرایط نامساعد، به نشر و اشاعه حقایق و معارف الهی پرداخت و مشکلات علمی را تشریح نمود و جنبش علمی دامنه داری به وجود آورد که مقدمات تأسیس یک «دانشگاه بزرگ اسلامی» را که در دوران امامت «امام صادق(علیه السلام)» به اوج عظمت رسید، پی ریزی کرد.

وضعیت اخلاقی جامعه زمان امام باقر علیه السلام، دچار سقوط و انحطاط شده آن هم به دلیل اینکه بنی امیه زمام حکومت را در دست گرفته و به مرور زمان اندیشه ها و افکار مبتنی بر تداوم حکومت خودشان را در میان مردم رواج می دادند و افرادی وابسته آن ها را تقویت می کردند. از طرفی خود حکومت نیز در یک دوره تاریخی خاصی قرار گرفته بود، در دوره امام باقر(ع) حکومت بنی امیه تضعیف شده بود، به این معنی که نزاع در میان حکام شدت یافته بود و عمر حکومت ها بسیار کوتاه شده بود، چراکه آنها بر علیه خودشان نیز دائماً در حال توطئه بودند و همین امر باعث شده بود که فشار بر جامعه و مخالفان، در این دوره کاهش پیدا کند.

فساد امویان، هرروز گسترده تر از روز قبل می شد و این یکی از مسائل و مشکلاتی بود که در عصر امام باقر(ع) وجود داشت. در این فضای فرهنگی، گروه ها و فرقه های انحرافی از جمله گروه های فکری جبرگرایی فعالیت می کردند. بنابراین یکی از مهمترین معضلات دوران امام باقر(ع) انحرافات فکری بود که در اسلام شکل گرفته بود، و به ویژه در جامعه بنی امیه که حتی لعن امیرالمومنین(ع) را در نمازهایشان مطرح و این ماجرا حدود ۱۰۰ سال ادامه داشت.

این موارد باعث شده بود که مردم از مسیر درست و تفکر صحیح دینی فاصله بگیرند. از سوی دیگر چون از زمان های قبل منع حدیث را داشتند و منبع معتبری برای دسترسی به احادیث وجود نداشت، هرکس به میل و سلیقه خود از پیامبر و اهل بیت علیهم السلام نقل قول می کرد و به نوعی یک بی بند و باری روایتی در بحث تبلیغ دین ایجاد شده بود. این مسئله باعث شد در آن زمان از نظر دینی انحراف فکری عمیقی بین مسلمین ایجاد شود و بهانه ای حتی به دست غیر مسلمین بیفتد که بتوانند علیه اسلام و مسلمین تبلیغ کنند. این فساد در جامعه سبب شد که بی بند و باری اخلاقی و تعرض به مال و اموال دیگران نیز در جامعه گسترش یابد.

حضرت باقرالعلوم (ع) در دوره ای امامت خویش را آغاز کرد که جامعه ی اسلامی در وضع فرهنگی نا به سامانی به سر می برد و عرصه ی فرهنگی جامعه، گرفتار چالش های عمیق عقیدتی و درگیری های مختلف فقهی میان فرق اسلامی شده بود. فروکش کردن تنش های سیاسی پس از واقعه ی عاشورای سال ۶۱ هجری، همچنین شکست برخی احزاب سیاسی مانند «عبدالله بن زبیر» سبب یکپارچگی حاکمیت بنی امیه شده بود، ناگزیر بسیاری از دانشمندان از صحنه ی سیاسی دور شده بودند و حرکت گسترده ای در زمینه های مختلف علمی با بحث و بررسی درباره مسائل گوناگون آغاز شده بود.

این رویکرد گسترده به مسائل فقهی و بحث و تبادل نظرهای علمی در این برهه و پیدایش مکتب ها و سبک های مختلف علمی پس از مدت ها رکود، رونق فراوانی به بازار علم بخشید. به واقع، نقش درخشان امام در این دوره در روشن سازی افکار عمومی دانشمندان اسلامی و به ویژه خردورزان شیعه، بسیار دارای اهمیت و برتری است. در دوره امامت امام باقر (ع)، گام مهم و به سزایی در راستای تبیین آرا شیعه برداشته شد و جنبش تحسین برانگیزی در میان دانشمندان شیعی پدید آمد.

از سوی دیگر، گسترش افکار آلوده یهود و سیطره ی نظریات فرقه ی مرجئه، جبریه، قدریه، غلات وhellip; حیات فکری شیعه را با خطر رو به رو کرده بود و البته مرجعیت علمی شایسته ای چون امام باقر (ع)، تفکرات خطرناک این فرقه ها را تا حد قابل توجهی منزوی ساخت. امام باقر (ع) آفتاب عالم تاب دانش بود. در بیان برتری و بزرگی جایگاه علمی امام همین بس که بیشترین حدیث در بین جوامع حدیثی شیعه، از آن امام همام و فرزند برومند و خردمندش امام صادق (ع) است و این خود بزرگ ترین گواه در برجستگی شخصیت علمی ایشان به شمار می رود.

در آن وضعیت سیاسی مهم ترین اقدام امام (ع) در آن زمان قلم و دوات و تعلیم و تربیت شاگردان الهی و پرورش فقیهان و دانشمندانی بود که بتوانند مبین و مبلغ آرای اهل بیت علیهم السلام در جامعه اسلامی باشند. در آن روزگار، بسیاری از شیعیان به مراتب عالی تشیع دست نیافته بودند و دسته ای از آنان در کنار استفاده از احادیث اهل سنت، علاقه ی زیادی به فراگیری و بهره مندی از دانش امام نیز نشان می دادند.

آن گونه که از کتاب های رجالی فهمیده می شود، نام بسیاری از اشخاصی که رابطه ی تنگاتنگی با امام داشته اند، جز اصحاب او نیست. دیدگاه های ایشان درباره این موضوع، تأثیر ویژه ای بر مردم گذاشت و بسیاری از تهدیدها و خطرات را از تفکر شیعی دور کرد و سبب شد با وجود عقاید گوناگونی که در آن زمان درباره مرجعیت وجود داشت، تعداد گرویدگان به این مکتب رو به فزونی گذارد. در احادیث شیعی نیز توجه گسترده ای به این موضوع در سخنان امام باقر (ع) شده است.

سلام من را به او برسان

علمای اهل سنت نقل کرده اند عبدالله بن عطاء که از معاصرین امام باقر علیه السلام بود در توصیف حضرت، چنین بیان داشته است: دانشمندان و علما را نزد هیچکس کوچک تر از آنچه نزد ابو جعفر (امام باقر) بودند ندیدم. وی در ادامه می افزاید: مشاهده کردم دانشمندی همچون حکم [بن عتیبه] مانند یک شاگرد در نزد او بود و زانوی ادب می زد. [۳]

ابن ابی الحدید معتزلی هم نقل می کند که: امام باقر علیه السلام، بزرگ فقهای اهل حجاز بود و مردم از او فقه را آموختند. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وی را به «باقر» ملقب گرداند و به جابر فرمود: تو فرزندم [محمد باقر] را درک خواهی کرد؛ پس سلام مرا به او برسان. [۴]

محمی الدین نووی وی که از علمای بزرگ شافعی است در تشریح علم امام باقر (علیه السلام) می نگارد: ابوجعفر معروف به باقر بود و او را به این عنوان نامیدند چون علم را شکافت و اصل علم و علوم پنهان و مخفی را می شناخت. او شخصی با عظمت و امامی تام و کامل در فضل و فضیلت بود. [۵]

ابن خلکان این اندیشمند نامی اهل سنت در توصیف امام باقر (علیه السلام) این گونه نگاشته است: «وی فردی عالم و آقایی بزرگ بود و به او باقر گفته می شد چرا که علم را توسعه داد.» [۶]

شمس الدین ذهبی، این عالم پرآوازه اهل تسنن در ستایش امام باقر می گوید: «او یگانه گیتی بود که علم و عمل، سیادت و شرافت، اعتماد و وقار را در خود جمع کرده بود. وی به باقر شهرت یافت چون علم را شکافت و او امامی مجتهد و تالی کتاب خدا بود.» [۷]

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا

سلام و درود خدا بر او، در روزی که چشم به دنیا گشود و در روزی که چشم از دنیا فرو بست و در روزی که دوباره برانگیخته خواهد شد.

پی نوشت

- [۱] مسار الشيعة، ص ۵۶.
- [۲] المناقب و المثالب، ص ۳۲۷.
- [۳] حلیة الأولیاء و طبقات الأصفیاء، ج ۳، ص ۱۸۶؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۴۵، ص ۲۷۸.
- [۴] شرح نهج البلاغه، ج ۱۵، ص ۱۶۴.
- [۵] تهذیب الاسماء و اللغات، ج ۳، ص ۱۰۳.
- [۶] وفیات الأعیان و انباء أبناء الزمان، ج ۴، ص ۱۷۴.
- [۷] سیر أعلام النبلاء، ج ۴، ص ۴۰۱.
- [۸] الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۵۸۶.